

ти членів своєї родини у кримінальних справах, серед яких варто виділити наступні заходи: а) надання негайної правової допомоги таким особам протягом процесу спеціально підготовленими юристами; б) вжиття заходів, що забезпечують віддалення обвинувачуваного від свідка, для того, щоб уникнути подальшого залякування; в) здійснення допиту вразливих свідків на самих ранніх стадіях кримінального процесу з особливою обережністю, повагою і старанністю; такий допит не повинен повторюватися; г) по можливості, заяви, зроблені під час попереднього розслідування, повинні бути попередньо записані на відео, щоб уникнути особистого зіткнення і зайвих повторних допитів, здатних заподіяти травму.

Характеризуючи вищевказані міжнародно-правові документи, необхідно підкреслити, що з прийняттям Європейської Конвенції 1983 р. «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів» і низки Рекомендацій Ради Європи був закладений правовий фундамент для відповідного здійснення судочинства щодо цієї категорії осіб. Саме з вирішенням проблем особи, що потерпіла від злочину, встановлюється права справедливості.

Держава, що вважає себе правовою, повинна клопотатися за всіх членів суспільства без винятку і гарантувати право кожного громадянина в судовому порядку відстоювати свою честь, гідність, життя і здоров'я від різного роду зазіхань. Проголосивши на конституційному рівні людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, Україна взяла на себе відповідальність за їх гарантування. Одним з важливих аспектів такого гарантування є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових стандартів. Прикладом таких стандартів, яких повинні дотримуватися судові і правоохоронні органи на національному рівні, і є вищевказані документи Ради Європи.

Список літератури: 1. Пояснительный документ к Европейской конвенции о компенсации ущерба жертвам насильственных преступлений. Страсбург, 1984. Пер. с англ. М., 1992. 2. Квашиш В.Е, Вавилова Л.В. Зарубежное законодательство и практика защиты жертв преступлений : Монография. М., 1996. 3. Рекомендации Европейского Комитета ООН. Страсбург, 1985. № 11. М., 1992. 4. Рекомендація №R (87) 18 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи відносно спрощення кримінального правосуддя. 5. Рекомендація №R (91) Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи відносно сексуальної експлуатації, порнографії, проституції та торгівлі дітьми і молоддю. 6. Рекомендація №R (97) 13 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи про залякування свідків і право на захист.

Надійшла до редколегії 03.09.01

О.І. Леженіна

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ГРАВЕЦЬ В ПОЛІ ЧИ НА ЛАВІ ЗАПАСНИХ?

При дослідженні проблеми місця та ролі України в Європейському інформаційному просторі будемо спиратися як на загальнотеоретичні методи пізнання, так і на спеціальні методи, що ґрунтуються на досягненнях

суспільних, природничих і технічних наук. Спробуємо дати відповідь на поставлені питання шляхом доведення наступного *загального твердження: для того, щоб Україна була гравцем в полі, необхідно і достатньо існування європейського інформаційного простору*. Тобто, враховуючи той факт, що математика, – слуга всіх наук, спробуємо математично довести наявність цього соціально-правового феномену. Ше зі шкільної лави відомо, що вираз «необхідно і достатньо» передбачає декомпозицію загального твердження на дві складові:

I. Україна є гравцем в полі (треба довести), якщо існує європейський інформаційний простір (вихідне посилення);

II. Європейський інформаційний простір існує (треба довести), якщо Україна є гравцем в полі (вихідне посилення).

Передусім, визначимося із відповідними базовими поняттями, оскільки з'ясування значення слів звільнює світ від половини помилок.

Почнемо з поняття «гравець в полі». Згідно з енциклопедичним словником «гра – це вид непродуктивної діяльності, мотив якої міститься не в її результатах, а у самому процесі. В історії суспільства вона... тісно пов'язана із спортом, військовими тренуваннями, мистецтвом» [1, с.475]. Таким чином, ми маємо всі підстави навести приклад, що пов'язаний із найпопулярнішою спортивною грою в Європі – футболом, тобто на повсякденному рівні з'ясувати поняття, що нас цікавить.

Згідно як із загальноприйнятим визначенням, так і з футбольними правилами гри *команда* – це спортивний колектив, *всі члени якого мають право брати участь у грі*, тобто називатися *гравцями* і виконувати відповідні обов'язки. Розподіл команди на стартовий склад та запасний визначається тренером в залежності від стратегії та тактики проведення конкретної зустрічі. При цьому рівень підготовки, потенціал, спроможність грати так званих запасних гравців в загальному випадку не нижчий, ніж у гравців стартового складу. На лаві запасних можуть опинитися і такі зірки світового футболу як Зідан, Індзаге, Трізаге, Шевченко тощо. Але це зовсім не означає, що вони не «гравці в полі» в загальному випадку.

Таким чином, вважаємо, що більш доцільним був би *широкий підхід як до трактування виразу «гравець в полі», так і до «лави запасних»*. Це впливає з того, що як стартовий, так і запасний склад не є статичною характеристикою, бо *гравці перебувають у постійній динаміці*, а, як відомо, рух – це життя футболу. Головне, на нашу думку, полягає у тому, що «гравцями в полі» єдиної команди може бути кожний, у кого є бажання та спроможність грати – потенціал, стажування, розвиток, динаміка позитивних змін. Головне, що це – *команда та колективна гра!*

Почнемо *доведення першого твердження*. Вираз «Європейський інформаційний простір» складається з трьох частин: *Європа, інформація, простір*. Проаналізуємо зміст кожного з наведених понять з подальшим їх синтезом.

На сьогодні до складу Європи входять 47 держав, ступінь розвитку яких різний – від розвинутих країн до тих, що розвиваються. Проте всіх їх об'єднує одне – «Європейський дім», в якому мешкає європейська спільнота. Мир, стабільність, розвиток європейської спільноти вирішальною мірою

залежать від *внеску кожного суб'єкта* (людини, держави) в *розбудову «Європейського дому»*, від усвідомлення кожним своєї ролі в цьому процесі. Головне при цьому – вивчати досвід, дивитися уперед, сприяти зміцненню фундаменту «Європейського дому». З часом може змінюватися архітектурний стиль, форма, коригуватися ідея «споруди», але незмінними залишаються співробітництво та вдосконалення.

Біля витоків ідеї «Європейського дому», тобто європейської інтеграції, знаходився У.Черчілль, потім його спадкоємцями стали Ж.Монне, Р.Шуман, Ш. де Голль і К.Аденауер. Ж.Монне взагалі називають «батьком» об'єднання Європи [2, с.23]. Спочатку це була економічна інтеграція країн ЄЕС, потім політична, а з Маастрихтських угод (1991р.) почався етап безпосередньої розбудови Європейського Союзу (ЄС), реалізація якого ще потребує напруженої та цілеспрямованої праці. На сьогодні 15 держав є членами ЄС. Однак *Україна* поки ще не входить до складу держав-учасниць ЄС, проте свій вибір Україна вже зробила і здійснює перші кроки на шляху вступу до ЄС.

В розбудові «Європейського дому» бере участь не тільки ЄС, але й інші міжнародні організації, зокрема, міжурядова організація – Рада Європи. Ця організація була заснована у 1949р., і сьогодні до її складу входить 41 держава-учасниця. З 1995р. *Україна* стала членом Ради Європи, їй було надано 12 місць у всіх робочих органах цієї організації.

Образно кажучи, країни ЄС поклали економічний фундамент «Європейського дому», а країни Ради Європи пропонують та втілюють у життя ефективні механізми його зміцнення, зокрема правові.

Для раціоналізації суспільних систем в розвинутих країнах використовують соціальну діагностику, що базується на понятті «соціальної ентропії». *Мета діагностики* – виявлення «внутрішньої хвороби» оргсистеми, її «патології», а не зовнішніх недоліків. Антиентропійна діяльність є, по суті, робота щодо *систематизації інформаційних зв'язків у суспільних системах*.

На нашу думку, практична реалізація ідеї територіальної інтеграції та зниження рівня ентропії системи певним чином пов'язана із становленням та розвитком *Європейського інформаційного суспільства*. У такому суспільстві *інформація*, яка є *головним, соціальним, капіталом*, виступає *сполучною основою* для подальшого функціонування економіки, політики, права, інтегративних процесів, що є запорукою прогресу.

Природно, що *всі країни Європи* стають *джерелами інформації*, тому виникає *проблема обміну* оперативною та достовірною *інформацією*. При невчасному отриманні інформації про надзвичайну ситуацію на якомусь «поверсі» «Європейського дому» може постраждати весь «дім». «Європейський дім» стане «домом зразкового порядку», якщо всі його мешканці – і Франція, і Італія, і Росія, і *Україна*, і Німеччина тощо будуть дотримуватися певних загальних правил поведінки. На нашу думку, саме *формування єдиного Європейського інформаційного простору* буде сприяти досягненню цієї мети. Інформаційна політика ЄС закріплена як доктрина у концепції М. Бангеманна [3] та реалізується у різноманітних регіональних та національних програмах країн ЄС. При цьому виникає реальна перспектива побудови центру багатополярного світу в Європі у противагу монополярній концепції США, що зараз панує.

Що стосується *України*, то, безумовно, активність її позиції підтверджується здійсненням комплексу заходів щодо співпраці з Радою Європи, прямування до ЄС, проведення соціально-орієнтованої ринкової політики, розбудови правової держави, демократичних перетворень, формування інформаційної політики. Існують і певні труднощі, зокрема, економічні, у зв'язку з якими не на всіх напрямках формування Європейського інформаційного простору спостерігається високий рівень активності.

Сподіватися на швидку інтеграцію багатьох країн у ЄС сьогодні не доводиться. Проте є всі підстави розраховувати на входження до інформаційного ринку Співтовариства, до його інформаційного простору. На сьогодні в *Україні* формується та розвивається як *техніко-технологічна*, так і *соціально-політична-складові-інформаційного-простору*.

Таким чином, ми проаналізували в загальних рисах поняття «Європейський інформаційний простір». Відповідно до методології доведення ми повинні переконатися, що з цього аналізу випливає положення «Україна – гравець в полі». В процесі з'ясування суті поняття «Європейський інформаційний простір» ми неодноразово «зустрічали» або активну участь *України*, або її готовність взяти участь, або її присутність «на лаві запасних» через хворобу (частіше, економічну), але в той же час *вона є в команді – «Європейському домі» і це – головне*.

Спробуємо *довести твердження*, що «Європейський інформаційний простір існує, якщо Україна є гравцем в полі». Розкриємо детальніше вираз – «Україна є гравцем в полі». Часова динаміка еволюції цивілізації така, що кожний наступний етап розвитку набагато коротший, ніж попередній. Процес переходу до інформаційного суспільства характеризується різким зростанням частки «внеску» до ВВП *галузі інформаційних послуг*. Створюється фантастична можливість для індустріально відсталих країн вирівнятися та стати в один ряд з «велетнями». Якщо скерувати потік робочої сили, інформаційних ресурсів та технологій туди, де це дешевше та доступніше, то *туди прямуватиме і потік фінансів*.

Для забезпечення такого фантастичного «ривка» *державі* слід зробити тільки одне – *створити для цього умови*. Іншими словами, *створити інфраструктуру*, що необхідна для народження майбутнього інформаційного суспільства. Треба зрозуміти, що інформаційне суспільство – це неминучість, яку ніхто, не, в змозі, загальмувати, або, перенести, на, більш, пізній, час.

Такі ж умови повинні бути створені (і це вже починає відбуватися!) в *Україні*, щоб почати перехід до інформаційного суспільства, у процесі якого *індустрія інформаційних послуг* може з'явитися тим «*локомотивом*», який зможе оздоровити економіку, «вдихнути» до неї «свіжої інформаційної крові» та витягнути на тверду колію стабільності.

Завдяки наявності в *Україні* одного з провідних світових центрів кібернетики саме в ній «народилася» ідея глобального системного підходу до вирішення проблеми становлення інформаційного суспільства та інформаційної інфраструктури. Ця ідея знайшла своє втілення у *Національній програмі інформатизації*, яка, була, розроблена, та, запропонована, Інститутом кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН *України*. Верховна Рада *України*

прийняла в свою чергу Закон України «Про Національну програму інформатизації», і відповідна Програма здійснюється з лютого 1998 р.

Не будемо зупинятися на всіх пріоритетах Національної програми інформатизації, бо всі вони мають загальнодержавне значення. Таким чином, не волюнтаристське бажання окремо взятих осіб, а *вся логіка еволюції цивілізації* диктує нам необхідність всілякого розвитку інформаційної інфраструктури нашої держави. Для здійснення цього є всі підстави – воля, розум, бажання та уміння.

На сьогодні немає сталого визначення поняття «інформаційний простір». Коли йдеться про водний або повітряний простір, то природно мати на увазі деяке середовище, що заповнено водою чи повітрям. Використовуючи цю аналогію, можемо констатувати, що «*інформаційний простір* – це середовище, у якому здійснюється формування, збір, зберігання та розповсюдження інформації. Що стосується *інформаційного простору України*, то це, те, на що поширюється її юрисдикція» [5, с.71].

На сьогодні *інформаційний простір України* перебуває в процесі становлення і розвивається досить нерівномірно. В Україні поступово створюється конкурентне середовище, в якому функціонують електронні ЗМІ, що сприяє диверсифікації джерел розповсюдження та отримання інформації. В інформаційному просторі України важливу роль відіграють *телерадіомовні організації зарубіжних країн*.

Що стосується системи зв'язку та телекомунікацій, то вона в Україні має стабільну тенденцію до сталого розвитку: впроваджуються нові послуги зв'язку (електронні грошові перекази, електронна пошта і т.ін.). Продовжує розвиватися система мобільного зв'язку, яка вже охоплює територію, де проживає понад 63% населення України. Україна є учасницею впровадження супутникового зв'язку на основі системи геостационарних супутників. Вони належать *міжнародним організаціям* і функціонують за програмами INTELSAT, EUTELSAT, INMARSAT, INSTAR, CIRIUS тощо. Середньорічні темпи росту мережі Internet становлять 50%–55%, а її українського сегменту – 40%, що приблизно дорівнює середньоєвропейському показнику. Формується та розвивається і соціально-політична складова інформаційного простору: інформаційне законодавство, інформаційно-правова культура, інформаційна безпека і т. ін.

Безумовно, є і проблеми формування та розвитку інформаційного простору України, що, за твердженням експертів, стримують процеси інтеграції. На нашу думку, багатьом, хто турбується за Україну не на словах, а на ділі, слід вже зрозуміти, що період заперечень пройшов. Зараз необхідні позитивні приклади, що допомагають орієнтуватися і підказують, як і що треба робити. Але це не заклик «мазати усе елеєм», а заклик до відродження у суспільстві *здорового раціонального оптимізму*.

Одним із *дієвих механізмів* щодо подолання існуючих недоліків є *Програма інтеграції України до ЄС*. Ця Програма повинна стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС за всім спектром співробітництва. На сьогодні вже створено політико-правові та організаційно-технічні передумови для реалізації цієї Програми. Безумовно, проблеми існують – і ми це не заперечуємо, як і не заперечу-

ється те, що *незалежній Україні минає тільки 10 років*. І хоча, безсумнівно, що кількості перемог складає статистичну меншість, проте *енергетика їх дуже сильна*. Саме вона дозволяє стверджувати, що «Україна – гравець в полі». Таким чином, наш аналіз свідчить про те, що означає цей вираз. Залишається довести, що «Європейський інформаційний простір» існує. Чи впливає це з попереднього обґрунтування? Чи є Україна єдиним гравцем в полі?

Вважаємо, що «гра», до якої причетна Україна, є *колективною, загальноєвропейською, наднаціональною*. Хоча, безсумнівно, «проводяться» і національні-«чемпіонати», які проходять за правилами, що визначені *європейськими-та-світовими-організаціями*. Саме ці, національні «ігри» сприяють підготовці до відповідальних міжнародних зустрічей. При цьому можуть запрошуватися (на відповідних умовах) і «гравці» інших команд. Проте, на наш погляд, в таких зустрічах не має переможців чи аутсайдерів. *«Головне – не перемога, головне – участь!»* *Перемагає* в цьому випадку сама «гра», її гравці, її вболівальники, суспільні чекання, спілкування, повага, довір'я, єдність. *Перемагає*, у кінцевому рахунку, *«Європейський дім»*. «Гра» не скінчиться після наданого часу, бо час не визначається рахунком «гри», а працює на «гру». *Час – вперед!*

При доведенні другого твердження ми повинні переконатися, що з аналізу положення «Україна – гравець в полі» впливає присутність Європейського інформаційного простору. На нашу думку, в проведеному дослідженні *наявність цього феномену досить переконлива*.

Відомо, що, *доведення необхідної та, достатньої умови загального твердження*, означає, що, це, твердження *доведено*. Із цього випливає, що не має сенсу доводити положення «Україна – на лаві запасних» (у вузькій трактовці), тим більш ми вже обрали спочатку широке трактування понять «гравець в полі» та «лава запасних».

Україна внаслідок свого географічного положення відіграє у формуванні спільного інформаційного простору Європи надзвичайно важливу роль. Фахівцями висловлюється думка, що Україна може стати своєрідним «інформаційним мостом» між Сходом та Заходом. Є. всі. підстави. розраховувати на подальше динамічне входження до Європейського інформаційного простору. На нашу думку, Україні не слід шукати свого власного шляху до розбудови інформаційного суспільства. Їй треба лише *правильно скористатися* усім тим безцінним надбанням, що накопичило людство за останній час. Про це свідчать і *європейський вибір України*, і відродження у суспільстві *здорового, раціонального, оптимізму*.

Список літератури: 1. Советский энциклопедический словарь. Гл. ред. А.М. Прохоров; редкол.: А.А. Гусев и др. 4-е изд. М., 1987. 2. Ильин Ю.Д. лекции по истории и праву Европейского Союза. X., 1998. 3. Europe's Way To the Information Society: An Action Plan by the European Commission. 1994. 4. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998. №18. 5. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? // Національна безпека і оборона. 2001. №1.

Надійшла до редколегії 20.10.01